

О.М. Замора, магістр менеджменту ЗЕД, аспірант
кафедри менеджменту ЗЕД та євроінтеграції
Сумського національного аграрного університету

Потенціал транскордонного співробітництва як одна з можливостей України на шляху до економічного успіху

*Результатов можно достичь путем
использования возможностей, а не путем,
решения проблем.*

*Сами же результаты должны происходить
из использования возможностей: отыскать
правильные пути и поступки и
сконцентрировать на них ресурсы и усилия.*

P. Drucker [1]

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Євроінтеграційні процеси, що набувають все більшого поширення і розвитку, створюють перспективні передумови для розбудови міжтериторіального, міжрегіонального та транскордонного співробітництва як в самій Європі, так і в країнах, які стали її сусідами. Наша держава, більшість областей якої є прикордонними (76,4% території), вже почала застосовувати цей інструмент розвитку своїх регіонів та досягнення європейських стандартів. Проте, транскордонне співробітництво (далі – ТС) повинне реалізовуватися і посилюватися не лише на західному кордоні України, що вже має певний досвід в цьому напрямкові; такий вид співпраці з нашим найбільшим східним географічним сусідом, Російською Федерацією, є теж важливим для покращення економічних та соціальних показників периферійних територій прикордонних східних регіонів. Адже успішність економік регіонів в сумі і дає економічний успіх країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ТС та його позитивні ефекти на територіях різних регіонів розглядають в своїх працях П. Біленький,

М. Лендєл, Н. Луцишин, Ю. Макогон, Н. Мікула, Є. Матвєєв, І. Студенніков, Т. Терещенко та інші вітчизняні та зарубіжні науковці.

Виділення невирішених частин проблеми. Але слід відзначити, що вивченість західного кордону нашої країни в розрізі як аспектів успішності, так і проблем, дає нам лише неоціненний досвід та приклад, який, проте, не може бути повністю застосований на східному кордоні, де також розвивається ТС. Співпраця України з її східним сусідом та історичним партнером носить ряд особливих характеристик, які необхідно вивчати та враховувати при розробці стратегії розбудови цього процесу. Ці характеристики містять в собі як складнощі, яких не мали західні регіони, так і ряд переваг та перспектив, які необхідно вміло використати та розвинути.

Цілі статті. Саме тому ціллю даного матеріалу є викласти результати нашого дослідження переваг, недоліків, можливостей та загроз для розвитку ТС між українською та російською сторонами на прикладі євро регіону «Ярославна» (Сумська - Курська області), який став третім на східному кордоні України. Аналіз всіх перелічених факторів розбудови ТС можна використати при розробці стратегії реалізації потенціалу регіону в цьому питанні.

Виклад основного матеріалу. Україна має великий потенціал розвитку транскордонної співпраці [2], зумовлений рядом її особливостей і характеристик. Так, як вже зазначалося, більше 70% територій є прикордонними, з більшістю країн-сусідів нас пов'язують давні історичні стосунки та передумови, а звідси, багато наявних проблем, що потребують вирішення, є спільними для нас завдяки чисто історичним чинникам. Показовий практичний приклад реалізації потенціалу ТС в рамках транскордонних угод, зокрема євро регіонів, можна спостерігати у вже існуючих утвореннях.

Вітчизняні науковці працюють над оцінкою можливостей та перспектив розвитку транскордонного співробітництва для України, проводячи її SWOT-аналізи чи то в рамках окремих євро регіонів, чи країни в цілому. Ми пропонуємо наше дослідження сильних та слабких сторін, а також

можливостей та загроз розбудови транскордонного співробітництва в рамках єврорегіону «Ярославна», створеного на східному кордоні України між Сумською та Курською областями (Російська Федерація).

Курська область Російської Федерації завжди займала і займає особливе місце в ділових і економічних зв'язках Сумської області. Саме цей факт вказує на один з найглибших аспектів щодо наявності великого потенціалу ТС між цими прикордонними регіонами. Так, складовими елементами цього потенціалу (тобто сферами, що містять в собі сукупність існуючих, але ще не реалізованих можливостей та резервів, які можна використати для вирішення спільних транскордонних проблем), зокрема для Сумської та Курської областей, є наступні (рис.1):

Рис. 1 Складові елементи потенціалу транскордонного співробітництва

економічне, соціальне, культурно-освітнє та наукове співробітництво цих прикордонних регіонів, їх співпраця в екологічній та законодавчій сферах, щодо розвитку транспортної та інформаційної інфраструктур, спільне використання туристичного та рекреаційного потенціалу, а також розвиток сільського господарства та комплексу АПК в цілому.

Проте, для використання резервів та переваг, які містить потенціал ТС окремого регіону, вони, перш за все, повинні бути визначені. В той же час повинні бути проаналізовані складнощі та можливі загрози для реалізації цих резервів та переваг, які, при специфічних умовах, можуть стати непереборною силою на шляху до реалізації потенціалу, який має досліджуваний прикордонний регіон. Виходячи з цього, ми повинні говорити про необхідність проведення комплексного SWOT-аналізу, в нашому випадку, для євро регіону «Ярославна».

Відтак, пропонуємо наше дослідження¹ сильних та слабких сторін, а також можливостей та загроз розбудови ТС в рамках євро регіону «Ярославна», результати якого можуть бути використаними при розробці стратегії реалізації потенціалу регіону в цьому питанні, а також як основа для порівняльного аналізу стану та тенденцій розвитку ТС на східному та західному кордоні України (таблиця 1).

В результаті проведеного аналізу можемо зазначити, що створення євро регіону «Ярославна» було абсолютно обґрунтованим кроком з огляду на цілий ряд спільних транскордонних шляхів, а головне – резервів та шляхів їх вирішення за умови об'єднання зусиль країн-сусідок.

Як бачимо, існує чимало слабких сторін і загроз для розвитку потенціалу ТС між Сумською та Курською областю, проте ряд активних заходів, заснованих на спільних та скоординованих діях центральної та місцевої влади, а також участь в них громади, наукової спільноти та інших зацікавлених сторін (бізнес-кола, ЗМІ, тощо) зможуть подолати означені перешкоди та перетворити

¹ Використано підходи **Мікула Н.** Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.

загрози на можливості. Також важливо наголосити, що окрім ініціативності влади та суспільства, необхідні і зміни в механізмах, підходах та розумінні регіональними органами влади потенціалу ТС. Більше того, самому суспільству слід показати, де саме і як саме воно може проявити свої ініціативи та покращити своє ж життя за рахунок можливостей, що надає таке утворення, як єврорегіон. В той же час, важливою складовою рівноцінно ефективною участі всіх зацікавлених сторін в розвитку ТС окремого регіону є міцне соціальне партнерство місцевої влади та громади, представниками якої є активні громадяни, громадські організації, ініціативні групи, ЗМІ, тощо.

Таблиця 1.

SWOT-аналіз транскордонного співробітництва
в рамках єврорегіону «Ярославна»

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості для подолання слабких сторін	Небезпеки прояву слабких сторін
Геополітичне / географічне положення, транспортна прив'язка, екологія			
Спільні історичне та культурне минуле, спільний менталітет та цінності, приблизно однаковий соціальний рівень розвитку	Є потенційною точкою міжнаціональних, міжконфесійних конфліктів	ТС подолає психологічний дискомфорт, що утворився після розпаду СРСР. З'явиться можливість для вирішення ряду спільних, ще пострадянських проблем.	Транскордонна злочинність. Невирішеність міжконфесійного конфлікту торкає основу розвитку ТС – між людські контакти. Політичні конфронтації (вступ України до СОТ, НАТО)
Історична приналежність до єдиного політико – економічного простору	Периферійність прикордонних територій. Різні політичні настрої керівництва держав щодо стратегії геополітичного розвитку своїх країн	Відродження історичних, економічних зв'язків, відновлення значення локальних історичних центрів. Погляд на ТС як інструмент наближення до європейських стандартів.	Ставлення місцевої влади до функціонування єврорегіону як до явища, яке потребує від неї лише координації. Погляд політичної верхівки на ТС з РФ як «відтягування сил» від євроінтеграції України.

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості для подолання слабких сторін	Небезпеки прояву слабких сторін
Близькість культурних, промислових центрів (Суми, Білопілля, Путивль, Курськ, Рильськ, Суджа, Льгов)	Різні види міграції населення до агломерацій з метою працевлаштування чи бізнесу.	Використання можливостей агломерацій (наука, культура, виставки, форуми, ярмарки). Розвиток туризму. Промислова кооперація.	Розвиток віддалених від центрів територій гальмується. Незбалансований розвиток народногосподарського комплексу областей в бік сфери послуг та торгівлі.
Добре розвинута комунікаційна мережа	Низька якість та застарілість транспортних сполучень.	Достатнє взаємо доповнення всіх видів транспорту одне одним. Розвиток ще однієї сфери економіки - надання послуг перевезення та супутніх.	Зволікання із розбудовою автострад призводить до втрат транзитного ресурсу. Відсутність скоординованої спільної стратегії відбудови міжобласних\міждержавних комунікацій.
Наявність інфраструктури транскордонних переходів достатнього технічного рівня	Недостатня кількість пунктів перетину кордону різного статусу	Розбудова нових та вдосконалення існуючих пунктів перетину кордону. Розвиток міжобласного руху товарів та послуг.	Низький рівень обслуговування та зловживання на кордоні приводять до значних втрат
Великий транзитний потенціал євро регіону	Відсутність автомобільних доріг першої категорії з розвинутим сектором супутніх послуг	Можливості залучення інвестиційного капіталу до розбудови автострад на умовах концесії. Розвиток сектору супутніх послуг. Створення додаткових маршрутів	Недостатність державної підтримки та активної діяльності у розбудові автострад в Україні, а також на обласному рівні. Криміногенність прикордоння.
Великий потенціал для розвитку сільського господарства, лісівництва	Застарілість, відсталість, непопулярність сільського господарства. Занепад технічного забезпечення	Розвиток технічної інфраструктури, кооперація в сфері сільського господарства. Розвиток його сфери послуг	Слабкість розвитку сільського господарства призведе до депресивності сільських територій, втрати потенціалу та відтоку населення до агломерацій

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості для подолання слабких сторін	Небезпеки прояву слабких сторін
Кліматичні умови сприятливі для розвитку рибальства, бджільництва та мисливства	Забруднення річок та водоймищ. Винищення фауни та риби. Активна неконтрольована вирубка та забруднення лісів	Очистка водостоків та санація берегів річок, відновлення та очищення лісів вмотивує розвиток таких ремесел, як бджільництво, рибальство та мисливство. Співпраця в застосуванні єдиних європейських стандартів охорони навколишнього середовища.	Відсутність активної роботи з відновлення та очищення лісів, річок, водоймищ веде до знищення та забруднення водної системи регіону, занепаду фауни та рибного світу
Економіка та інфраструктура			
Суми, Курськ – найважливіші центри регіонального розвитку. Шостка, Конотоп, Охтирка, Рильск, Льгов, Глушково – інші важливі локальні центри.	Небезпеки урбанізаційних процесів та економічних перекосів (великі міста виробляють більшу частину продукції та послуг ніж всі інші міста областей)	Великі міста – як стимулятори розвитку євро регіону, культурні та економічні центри	Розвиток євро регіону може перетікати лише в центрах концентрації економічного росту. Стає актуальнішою проблема відтоку населення до агломерацій, що гальмуватиме розвиток периферійних районів.
Хоч і недостатньо, але розвинута транспортна мережа, яка сприяє економічному розвитку. Сполучення, що активно розвивається	Погана технічна, дорожня та комунальна інфраструктура	Пошук спільних рішень щодо розвитку технічної та комунальної інфраструктури. Залучення приватного та іноземного капіталу	Недостача коштів на технічне забезпечення та вдосконалення
Наявність корисних копалин (нафта, газ, торф, сланці, глина, мінеральні води)	Споживацьке ставлення до природного багатства	Промислове використання корисних копалин	Екологічна шкода, відповідальність за яку не забезпечено
Добре розвинуті машинобудування, хімічна, харчова, паливна і нафтохімічна промисловість, тощо.	Недостатньо розвинуті високотехнологічні галузі	Розвиток наукоємних галузей, малого та середнього бізнесу. Наукове співробітництво	Світова конкуренція у всіх галузях. Присутність іноземних конкурентів на внутрішньому ринку, яка все зростає
Наявність інституцій та об'єднань із підтримки розвитку економіки	Недостатня активність, популярність та інформаційне забезпечення	Використання потенціалу цих інституцій щодо розвитку ТС, посилення посередницьких функцій	Покладання максимуму функцій на органи влади гальмує та ускладнює процес взаємопорозуміння та розвитку

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості для подолання слабких сторін	Небезпеки прояву слабких сторін
Активний розвиток малого та середнього бізнесу	Високий рівень безробіття, низькі пропозиції нових робочих місць, тіньові процеси	Наявна пропозиція кваліфікованої робочої сили. Розвиток бізнес сектора забезпечить зростання кількості робочих місць. Спільні заходи по підвищенню конкурентноздатності товарів та послуг	Еміграція в інші країни внаслідок пропозицій вищої оплати праці, що підвищує податковий тягар працездатного населення, що залишається. Агресивна іноземна конкуренція, особливо внаслідок вступу України до СОТ
Виставкові центри в крупних містах Суми, Курськ	Недостатня кооперація у виставковій діяльності	Розширення кола учасників, розвиток нових видів та тематики виставок. Широкі інформаційні та рекламні кампанії	Конкуренція у виставковому бізнесі зі сторони інших міст. Недостатнє інформаційне забезпечення
Розвинута мережа телекомунікацій	Недостатність, застарілість інформації про бізнес сектор, ТС.	Використання успішних історій співпраці для подальшого розвитку. Широкі інформаційні кампанії залучать більше зацікавлених потенційних учасників ТС	Неправильне сприйняття ТС населенням. Економічні диспропорції в регіоні
Наука, освіта, інформація, суспільство			
Наявність науково-дослідних центрів Суми, Глухів, Курськ	Недостатня координація наукових досліджень	Транскордонний розвиток науково-дослідних центрів	Нестабільність політичного вектору України
Наявний науковий та освітній потенціал та доробки	Недостатня співпраця навчальних закладів та центрів підвищення кваліфікації. Нерозвиненість обмінів	Розвиток обмінів досвідом в сфері освіти та науки, розвиток наукової співпраці та сприяння підвищення рівня кваліфікації спеціалістів	Все більша про-європейська спрямованість всіх складових політики держави може гальмувати процеси співпраці в галузі освіти з російськими партнерами

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості для подолання слабких сторін	Небезпеки прояву слабких сторін
Історична та географічна близькість полегшує порозуміння мови сусідів	Слабка поінформованість про можливих бізнес-партнерів, ситуації та процесів, що відбуваються в сусідній області, про суть та можливості ТС	Створення кількох мовного веб-сайту єврорегіону з актуальною, достовірною та постійно оновлюваною інформацією. Введення інших мов крім державних на сайтах ОДА. Активізація установ, відповідальних за інформаційне забезпечення розвитку ТС	Труднощі фінансування та узгодження інформаційних кампаній. Необхідність створення спеціалізованого утворення для розвитку ТС в рамках єврорегіону пов'язане з цілим рядом питань, що потребуватимуть багато часу та фінансів для вирішення
Створення спільного спеціалізованого утворення, спрямованого на розвиток ТС	Відсутні кваліфіковані з цих питань кадри. Не виражена зацікавленість влади	Спільні регіональні дослідження, акумуляція інформації та моніторинг діяльності євро регіону. Представницькі функції	Труднощі у фінансуванні спільних робіт. Бюрократичні процедури, що потребують багато часу.
Розвиненість сектору громадських організацій	Про-європейська спрямованість їх діяльності. Неналагодженість співпраці української влади та «третього сектору».	Активізація громадських організацій до розбудови зв'язків з російською стороною. Державна підтримка проектів такого спрямування від громадських організацій.	Непопулярність про-російського вектора в «третьому секторі». Недостатність донорів, які б підтримували діяльність зі встановлення відносин з РФ.
Наявність досвіду ТС в українських регіонах	Досвід ТС належить поки що лише західним областям, які межують з країнами ЄС і можуть користуватися їх підтримкою. Відсутність спеціалістів, кваліфікованих саме щодо розвитку ТС та євроінтеграції	Єврорегіон «Ярославна» є членом Асоціації Європейських Прикордонних Регіонів з 2007 року на правах спостерігача. Організація обміну досвідом зі спеціалістами західних регіонів України та з-за кордону, курсів підвищення кваліфікації як для держслужбовців, так і працівників підприємств, зайнятих у ЗЕД. Введення додаткового предмету в ВНЗ на спеціальностях, що пов'язані з ЗЕД	Кадри, кваліфіковані з питань розвитку ТС та євро інтеграції, потребують постійного оновлення знань. Слабкість державної політики в питаннях кадрового, організаційного та інформаційного забезпечення ТС

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості для подолання слабких сторін	Небезпеки прояву слабких сторін
Культура, відпочинок, спорт			
Великі туристичні та краєзнавчі центри	Мала кількість спільних культурних та спортивних заходів, недостатня інформація та реклама	Відновлення спільних історичних пам'яток	Труднощі фінансування та недостатня залученість спонсорів
Спільне історичне минуле + спрощення перетину кордону	Шовіністичні настрої проукраїнських партій та громадських рухів	Спільні культурні, спортивні заходи, особливо для молоді налагодять соціально-культурні зв'язки	Труднощі з політичним позиціонуванням розвитку відносин України з Росією. Труднощі організації фінансування заходів такого роду
Потенціал розвитку туристичної інфраструктури та маршрутів	Недостатньо розвинута туристична інфраструктура	Підвищення рівня розвитку туристичної інфраструктури, рівня обслуговування туристів. Розробка туристських маршрутів по історичним пам'яткам. Спільна робота в відновленні історико-культурного фонду	Слабкий рівень інвестування цієї галузі. Мала кількість залучених ентузіастів. Бюрократичні складності в організації заходів, що зачіпають територію сусідньої країни
Людські ресурси			
Високий рівень освіти та кваліфікації населення	Високий рівень безробіття. Диспропорція в оплаті високоінтелектуальної праці та менш кваліфікованої	Співпраця між центрами зайнятості. Спільні рішення проблеми безробіття	Значна міграція населення за кордон внаслідок безробіття. Розвиток нелегальної трудової міграції. Транскордонна торгівля людьми
Наявність ініціативних фахівців	Недостатній рівень теоретичної та практичної підготовки фахівців	Спільна робота в рамках спеціалізованого утворення по підвищенню кадрового забезпечення	Труднощі фінансування та підбору кадрів

Як підсумок, проведення SWOT-аналізу єврорегіону «Ярославна» дало нам можливість побачити сильні і слабкі сторони, а також можливості та загрози розвитку ТС, які є характерними для всього східного кордону України та, в багатьох пунктах, віддзеркалюються в характеристиках ТС західних регіонів.

Головним є те, що визначені перспективні шляхи для попередження та подолання означених небезпек прояву слабких сторін ТС існують і можуть вдосконалюватися при подальших наукових дослідженнях та розробках з використанням досвіду як західних областей, так і закордонного прикладу. Такі розробки є актуальними інструментами, які можуть бути використані місцевими органами влади в процесі стратегічного управління реалізацією потенціалу ТС для досягнення успішного соціально-економічного розвитку регіону.

Література:

1. http://bigc.ru/publications/swot_analise.php
2. Замора О.М. Потенціал транскордонного співробітництва в системі соціально-економічних категорій// «Наука і методика». – 2008. - № 16.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню можливостей використання потенціалу транскордонного співробітництва для успішного розвитку всіх сфер життя прикордонного регіону на прикладі євро регіону «Ярославна».

Annotation

The article is dedicated to exploring the possibilities of usage of cross border cooperation potential within the successful development of all life spheres of a frontier region using the example of the “Yaroslavna” Euroregion.

Довідка про автора:

Замора Оксана Михайлівна

Аспірант кафедри менеджменту ЗЕД та євроінтеграції Сумського національного аграрного університету

Викладач кафедри економіки Сумського інституту Міжрегіональної Академії Управління Персоналом

Тел. 80634325085, 8(0542)798529

Адреса: м.Суми 40004, вул. Праці 28, кв. 117

Назва статті: «Потенціал транскордонного співробітництва як одна з можливостей України на шляху до економічного успіху»